

ΛΕΟΝ ΤΡΟΤΣΚΙ ο αλύγιστος επαναστάτης

Ο άλλος δρόμος

Ο Τρότσκι ήταν ο πρώτος μπολσεβίκος που αντιτάχθηκε στον στραγγαλισμό της επανάστασης από την σταλινική γραφειοκρατία, ασυμβίβαστα, μέχρι θανάτου. Οι απόψεις που δηλώνουν αβασάνιστα ότι ο Τρότσκι ήταν ένας πιο «ελλειπυσμένος Στάλιν», δεν μπορούν να εξηγήσουν ακριβώς αυτό: το γιατί ο Τρότσκι έμεινε μέχρι τέλους πολέμιος του σταλινισμού ενώ άλλοι μπολσεβίκοι ηγέτες έφτασαν να συμβιβαστούν μαζί του, γιατί χιλιάδες υποστηρικτές της Αριστερής Αντιπολίτευσης προτίμησαν τη σφαίρα που εκτελεστή της Γκε-Πε-Ου και το θάνατο από πείνα στα στρατόπεδα της Σιβηρίας αντί να αποδεχτούν αυτό που θεωρούσαν προδοσία των απελευθερωτικών ιδανικών του Οκτώβρη.

Στα μέσα της δεκαετίας του '20, μπροστά στην περικυκλωμένη και καταστρεμμένη από τον πόλεμο επαναστατική Ρωσία ανοίγονταν δυο δρόμοι: ο ένας ήταν αυτός που κήρυττε η ανερχόμενη γραφειοκρατία. Το «χτίσιμο του σοσιαλισμού» χωρίς περιπέτειες και «ουτοπικές» ελπίδες στην διεθνή επανάσταση. Ήταν ο δρόμος που στο τέλος οδήγησε στη φρίκη της βίαιης κολεκτιβοποίησης και της ταχείας εκβιομηχάνησης για να γίνει η Ρωσία μια σύγχρονη υπερδύναμη.

Ο άλλος ήταν ο δρόμος του Τρότσκι και της Αντιπολίτευσης. Επέμενε ότι ο σοσιαλισμός δεν μπορεί να χτιστεί σε μια μόνο χώρα, ότι η σωτηρία της ρώσικης επανάστασης βρισκόταν στη νίκη της εργατικής τάξης στις άλλες χώρες, ιδιαίτερα στις πιο ανεπτυγμένες. Η επαναστατική Ρωσία θα έπρεπε να βοηθήσει τα κομμουνιστικά κόμματα να οδηγήσουν τους εργάτες στη νίκη. Στο μεσοδιάστημα, στο εσωτερικό της Ρωσίας, χρειαζόταν η εργατική τάξη να αναλάβει πρωτοβουλίες που θα ανακούφιζαν από την αιμορραγία του πολέμου και του λιμού: οικονομικά με τη σχεδιασμένη ανάπτυξη της βιομηχανίας ώστε να εξασφαλιστούν και τα συμφέροντα των φτωχών αγροτών. Και πολιτικά, με την αναζωγόνηση της δημοκρατίας στο κόμμα, τα σοβιέτ, τα συνδικάτα.

Ο δρόμος του Τρότσκι υπερασπιζόταν το νόημα της επανάστασης του Οκτώβρη. Ο δρόμος που ακολούθησε η γραφειοκρατία με επικεφαλής τον Στάλιν οδήγησε στην ανατροπή του.

Οι επιπτώσεις ήταν καταστροφικές για την Κομιντέρν και το διεθνές κίνημα. Από ένα σημείο και μετά, στη διεστραμμένη γλώσσα του σταλινισμού, διεθνισμός σήμαινε τα συμφέροντα της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας. Ήταν μια πολιτική που επέβαλε τις πιο καταστροφικές επιλογές στα κομμουνιστικά κόμματα, από την «υπερριστερή» πολιτική του «σοσιαλφασισμού» της «Τρίτης Περιόδου» μέχρι την πολιτική της ταξικής συνεργασίας και του πνιξίματος των επαναστατικών κινημάτων με την πολιτική των «Λαϊκών Μετώπων».

Στη δεκαετία του '30 ο Τρότσκι έδωσε μια σκληρή μάχη για να κρατήσει ζωντανή την επαναστατική πολιτική, δηλαδή να χτίσει τα επαναστατικά κόμματα που θα οδηγούσαν τα κινήματα στη νίκη. Δεν τα κατάφερε. Όμως, η προσπάθειά του δεν ήταν μάταια. Χωρίς την προστασία του Τρότσκι τότε, θα είχε χαθεί ένας κρίσιμος, αναγκαίος κρίκος του γνήσιου, επαναστατικού μαρξισμού.

Στις 20 Αυγούστου 1940 ο Λέον Νταβίντοβιτς Τρότσκι δέχτηκε ένα θανάσιμο χτύπημα με ένα παγοκόφτη στο κεφάλι ενώ εργαζόταν στο γραφείο του, στο «μπλε σπίντ», στο Κογιόακν της Πόλης του Μέξικο. Λίγες ώρες αργότερα ήταν νεκρός. Είχε προηγηθεί και μια άλλη απόπειρα δολοφονίας, με πολυβόλα και χειροβομβίδες στο σπίντ, στις 24 Μάη, που είχε αποτύχει.

Ο δολοφόνος ήταν ένας πράκτορας της NKVD της μυστικής αστυνομίας του Στάλιν, που παρίστανε τον τροτσκοστίτη. Το πραγματικό του όνομα ήταν Ραμόν Μερκαδέρ.

Ο Τρότσκι είχε βρεθεί στο Μεξικό στις αρχές του 1937. Ο πρόεδρος της χώρας ο στρατηγός Λάζαρο Καρδένας, ήταν ο μόνος ηγέτης κράτους που δέχτηκε να δώσει βίζα και άδεια παραμονής στο Τρότσκι. Ο Στάλιν (με την στήριξη του Μπουχάιν) τον είχε εξορίσει το 1928 στην Άλμα-Άτα του τότε Τουρκεσταν και τον Φλεβάρη του 1929 το πολιτικό γραφείο του ρώσικου κομμουνιστικού κόμματος αποφάσισε να τον απελάσει στην Τουρκία.

Τα επόμενα χρόνια ο Τρότσκι ήταν ένας άνθρωπος «σε έναν πλανήτη δίχως βίζα» όπως έγραφε ο πρώτος βιογράφος του, ο Ισαάκ Ντσίτσερ. Διοχρόνια στην Πρίγκηπο της Προποντίδας και μετά μια περιπλάνηση σε Γαλλία και Νορβηγία. Παντού, οι κυβερνήσεις της «πολιτισμένης», «δημοκρατικής» δύσης, του έδειχναν την πόρτα. Για τις φασιστικές χώρες δεν υπήρχε βέβαια λόγος.

Καθώς ο Τρότσκι περιπλανιόταν από χώρα σε χώρα παλεύοντας πεισματικά να κρατήσει αναμμένες τις φλόγες του Κόκκινου Οκτώβρη, ο κόσμος κατακλύουσε προς την φρίκη του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Παρά τις αγωνιώδεις προσπάθειες του Τρότσκι να χτίσει επαναστατικές οργανώσεις που θα οδηγούσαν τους θεαλλώδεις εργατικούς αγώνες της δεκαετίας του '30 στην νίκη, ο σταλινισμός κι η σοσιαλδημοκρατία έπιναν την επαναστατική προοπτική. Το τμήμα ήταν η φρίκη του ναζισμού, εβδόμηντα εκατομμύρια νεκροί στον πόλεμο που κράτησε πέντε χρόνια. Και όχι μόνο αυτό. Θα χρειαζόταν να περάσει μια ολόκληρη γενιά για να ξαναχτίσει επαναστατικές μέρες η Ευρώπη.

Πόλεμος

Όταν ο Τρότσκι έφευγε νεκρός από το χτύπημα του Μερκαδέρ, ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος είχε αρχίσει. Κι ο Στάλιν ήταν ακόμα ένας «ουδέτερος» σύμμαχος του Χίτλερ. Σε ένα χρόνο, όταν ο ναζιστικός στρατός θα εισέβαλε στην ΕΣΣΔ ο Στάλιν θα γινόταν «Σύμμαχος» με τη Δύση. Και πριν και τότε, η πολιτική του ήταν ιμπεριαλιστική και αντιεπαναστατική.

Ανάμεσα στο 1936 και στο 1938 στις περιβόητες «Δίκες της Μόσχας» ο Στάλιν είχε εξοντώσει όλη την «παλιά φρουρά» των μπολσεβίκων, ακόμα και εκείνους που είχαν συμβιβαστεί πολλές φορές με το γραφειοκρατικό καθεστώς στο παρελθόν. Οι Δίκες ήταν στημένες, άλλωστε δεν παρουσιάστηκαν ούτε ένα αποδεικτικό στοιχείο ενοχής πέρα των «μολολογιών» των κατηγορουμένων.

Οι δίκες ήταν παρωδία και είχαν πολιτική σημασία: με αυτές ο Στάλιν επιβεβαίωνε την προσωπική του δικτατορία στην άρχουσα τάξη του κρατικού καπιταλισμού, εφφορούσαν κάθε προσωπικότητα που μπορούσε να έχει αναφορά στον Οκτώβρη του 1917. Από την κεντρική επιτροπή των μπολσεβίκων τον Οκτώβρη του 1917, μόνο ο Λένιν πρόλαβε να πεθάνει από φυσικό θάνατο.

Ο Τρότσκι ήταν ο «μεγάλος απών» από τα εδώ-εξεί των κατηγορουμένων στις δίκες. Όμως, ήταν ο βασικός κατηγορούμενος. Ο Σταλιν πρέπει να είχε μετανοιώσει την απέλασή του. Τον κινήγησε μέχρι θανάτου. Όχι μόνο αυτόν, αλλά και όλη του την οικογένεια, στην παράδοση των παλιών τσάρων. Η πρώτη σύζυγος του Τρότσκι, η Αλεξάνδρα Σκοκλόφσκαγια, οι δυο κόρες τους, οι δυο γιοί του με την Νατάλια Σεντόβα, οι σύζυγοι των παιδιών του, τα περισσότερα εγγόνια του, όλοι χάθηκαν στα στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας και στους τόπους των εκτελέσεων. Στις 20 Αυγούστου 1940 οι δήμιοι ολοκλήρωσαν το έργο τους.

Όμως, ποιος ήταν ο άνθρωπος που κινήγησε με τόση μανία ο Στάλιν; Μέσα στο φθινόπωρο ολοκληρώνεται η έκδοση της πολιτικής βιογραφίας του Τρότσκι, γραμμένη από τον Τόνι Κλιφ (ήδη κυκλοφορούν οι πρώτοι τρεις τόμοι). Σ' αυτό το αφιέρωμα μόνο βασικά σημεία της δράσης και του έργου του μεγάλου μαρξιστή μπορούμε να δώσουμε.

Ο Λέον Τρότσκι γεννήθηκε το 1879. Το επίθετό του ήταν Μπρονστάν και από τα πρώτα φοιτητικά χρόνια του εντάχθηκε στο παράνομο σοσιαλιστικό κίνημα της Ρωσίας. Συνελήφθη το 1898, το όνομα ψευδώνυμο «Τρότσκι» ήταν το επίθετο ενός δεμοφύλακα του. Μετά την απόδρασή του από την εξορία, έφτασε το 1902 στο Λονδίνο, όπου εντάχθηκε στην συντακτική επιτροπή της Ισκρα (Σπίθα) της εφημερίδας που εκδίδαν ο Λένιν κι ο σύντροφός του.

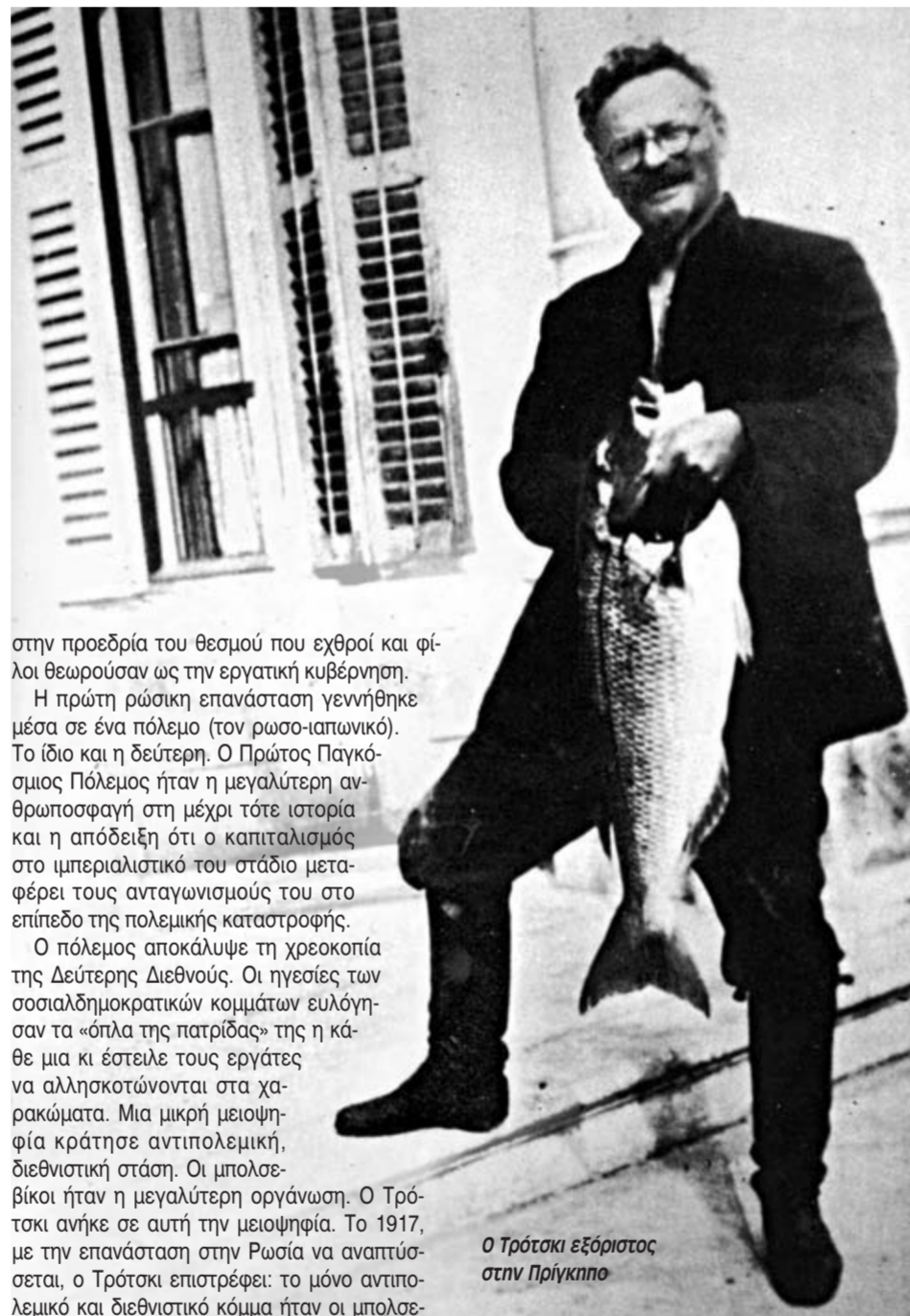
Στο δεύτερο συνέδριο του σοσιαλδημοκρατικού εργατικού κόμματος που έγινε το 1903, η «Ισκρα» κυριαρχούσε. Όμως, σ' αυτό το συνέδριο το κόμμα διασπάστηκε ανάμεσα σε μπολσεβίκους (πλειοψηφούντες) και μενσεβίκους (μειοψηφούντες). Ο Τρότσκι έκανε το λάθος να ταχθεί με τους μενσεβίκους. Παρόλο που στα επόμενα χρόνια θα απομακρυνόταν εντελώς από την πολιτική τους, διατηρούσε αυταπάτες ότι «όλοι χωράνε» σε ένα πλατύ σοσιαλιστικό κόμμα. Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, το ξέσπασμα της Ρώσικης Επανάστασης τον Φλεβάρη του 1917 και η πολιτική του Λένιν θα τον έπειθαν ότι οι μπολσεβίκοι ήταν το επαναστατικό κόμμα. Ο Τρότσκι θεωρούσε ως το μεγαλύτερο πολιτικό σφάλμα της ζωής του αυτή την στάση του στο ζήτημα του κόμματος. Και θα του κόστιζε τα επόμενα χρόνια.

Άλμα

Όμως, πριν την επανάσταση του 1917, ξέσπασε η «πρόβα τζεζεράλε» της, η επανάσταση του 1905. Ήταν ένα συγκλονιστικό γεγονός. Η Ευρώπη είχε να δει εργατική επανάσταση από την Κομμούνια του Παρισιού το 1871. Το 1905 η εργατική τάξη της πιο καθυστερημένης χώρας της Ευρώπης, της Ρωσίας, έκανε ένα άλμα που ξεπέρασε το σημείο που είχε φτάσει το πιο ανεπτυγμένο σοσιαλιστικό κίνημα της Δύσης με δεκαετίες ζωής πίσω του.

Η εργατική τάξη της Πετρούπολης ξεκίνησε το 1905 διαδηλώνοντας πίσω από τα εξαπτέρυγα του παπα-Γκαπόν, και το τελείωσε με μια γενική απεργία στην οποία γέννησε τα σοβιέτ, τα συμβούλια των εργατών αντιπροσώπων. Ήταν τα έμβρυα της εργατικής εξουσίας. Κι ο Τρότσκι έγινε πρόεδρος του πρώτου και πιο εξελεγμένου σοβιέτ, του Σοβιέτ της Πετρούπολης. Εργάτες που δεν είχαν καν συνδικάτα, έπαιρναν αποφάσεις στις συνελεύσεις τους διεκδικώντας «το οχτώωρο και ένα τουφέκι», οργάνωναν φρουρές για προστατεύσουν τους Εβραίους της πόλης (από τα πογκρόμ των «Μαύρων Εκατονταρχών» των παρακρατικών συμμοριών) και εκλέγανε έναν νεαρό επαναστάτη εβραϊκής καταγωγής

Ο διεθνισμός ήταν στην καρδιά της πολιτικής των μπολσεβίκων. Τόσο ο Λένιν όσο κι ο Τρό-

Ο Τρότσκι εξορίστος στην Πρίγκηπο

στην προεδρία του θεσμού που εχθροί και φίλοι θεωρούσαν ως την εργατική κυβέρνηση.

Η πρώτη ρώσικη επανάσταση γεννήθηκε μέσα σε ένα πόλεμο (τον ρωσο-ιαπωνικό). Το ίδιο και η δεύτερη. Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν η μεγαλύτερη ανθρωποφαγή στη μέχρι τότε ιστορία και η απόδειξη ότι ο καπιταλισμός στο ιμπεριαλιστικό του στάδιο μεταφέρει τους ανταγωνισμούς του στο επίπεδο της πολεμικής καταστροφής.

Ο πόλεμος αποκάλυψε τη χρεοκοπία της Δεύτερης Διεθνούς. Οι ηγεσίες των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων ευλόγησαν τα «όπλα της πατριδας» της η κάθε μια κι έστειλε τους εργάτες να αλληλοκοτώνονται στα χαρακώματα. Μια μικρή μειοψηφία κράτησε αντιπολεμική, διεθνιστική στάση. Οι μπολσεβίκοι ήταν η μεγαλύτερη οργάνωση. Ο Τρότσκι ανήκε σε αυτή την μειοψηφία. Το 1917, με την επανάσταση στην Ρωσία να αναπτύσσεται, ο Τρότσκι επιστρέφει: το μόνο αντιπολεμικό και διεθνιστικό κόμμα ήταν οι μπολσεβίκοι. Τον Ιούλη γίνεται μέλος τους και εκλέγεται τρίτος στην σειρά στην κεντρική επιτροπή.

Τον Σεπτέμβριο, όταν οι μπολσεβίκοι κατέκτησαν την πλειοψηφία του Σοβιέτ της Πετρούπολης, ο Τρότσκι έγινε και πάλι πρόεδρος του. Κι από αυτή τη θέση έπαιξε τον κεντρικό ρόλο στην κατάληψη της εξουσίας τον Οκτώβρη. Έγινε ο πρώτος Λαϊκός Επίτροπος Εξωτερικών Υποθέσεων της κυβέρνησης των σοβιέτ, και μετά την κρίση που προκάλεσε στις γραμμές της ιδρύθηκε το 1919, ήταν για τους μπολσεβίκους το μέσο που θα εξασφάλιζε την νίκη της παγκόσμιας επανάστασης. Η άποψη ότι υπήρχε δυνατότητα για «χτίσιμο του σοσιαλισμού σε μια χώρα» ήταν μια αντιδραστική ουτοπία της επομένης περιόδου του εκφυλισμού και συντριβής της επανάστασης.

Η Κομμουνιστική Διεθνής (Κομιντέρν), που ιδρύθηκε το 1919, ήταν για τους μπολσεβίκους το μέσο που θα εξασφάλιζε την νίκη της παγκόσμιας προλεταριακής επανάστασης. Κι ο Τρότσκι έπαιξε βασικό ρόλο στη διαμόρφωση επαναστατικής στρατηγικής και τακτικής για τα νεαρά κομμουνιστικά κόμματα που έκαναν τα πρώτα τους βήματα, σε μια περίοδο που άλλαζε γοργά.

Ο διεθνισμός ήταν στην καρδιά της πολιτικής των μπολσεβίκων. Τόσο ο Λένιν όσο κι ο Τρό-

Ετοιμάζεται και θα κυκλοφορήσει τον Οκτώβρη και ο τέταρτος και τελευταίος τόμος.

Διαρκής Επανάσταση

Βασισμένος στην εμπειρία της πρώτης ρώσικης επανάστασης, το 1906 ο Τρότσκι θα διατύπωνε τα βασικά στοιχεία της θεωρίας της διαρκούς επανάστασης. Ήταν η μεγαλύτερη συνεισφορά στο μαρξισμό, που έφερε τον Τρότσκι μιλία μπροστά από την «επίσημη» και αποστεωμένη εκδοχή του μαρξισμού που επικρατούσε στα σοσιαλιστικά κόμματα της Δεύτερης Διεθνούς. Στη δεκαετία του '20 θα επεξεργάζονταν περαιτέρω τη θεωρία.

Ο Τρότσκι έδωσε μια μοναδική απάντηση στο ερώτημα που προσπαθούσαν να απαντήσουν οι Ρώσοι μαρξιστές: ποια τάξη θα ηγείτο της «δημοκρατικής» (αστικής) επανάστασης στην Ρωσία; Οι μενσεβίκοι απαντούσαν «κλασικά», ότι θα το έκαναν οι φιλελεύθεροι αστοί – γι' αυτό και έγιναν ουρά της αστικής τάξης. Ο Λένιν κι οι μπολσεβίκοι της τάξης, δεν είχαν καμιά εμπιστοσύνη στους αστούς: ένα επαναστατικό καθεστώς εργατών-αγροτών θα αναλάμβανε αυτό το έργο. Το «μετά» ήταν ασαφές: στις αναλύσεις του Λένιν μπορεί κανείς να εντοπίσει και την πεποίθηση ότι ο καπιταλισμός θα αναπτυχθεί ανεμπόδιστα μέχρι κάποια στιγμή στο μέλλον ανατραπεί από το «σοσιαλιστικό προλεταριάτο» και την εκτίμηση για ένα «λίγο ως πολύ γρήγορο πέρασμα στο σοσιαλισμό», δηλαδή στην κατάληψη της εξουσίας από την εργατική τάξη.

Για τον Τρότσκι και οι δυο θεωρίες ήταν ανεπαρκείς. Την αστική τάξη την είχε ξεγραμμένη ως επαναστατική δύναμη, όπως οι μπολσεβίκοι. Όμως, επέμενε ότι δεν μπορεί να υπάρξει ένα

καθεστώς όπου εργάτες και αγρότες θα έχουν το ίδιο βάρος. Η εργατική τάξη δεν θα ανέτρεπε την πολιτική καταπίεση του τσαρισμού για να συνεχίσει να υποφέρει στα εργοστάσια επειδή το «στάδιο της επανάστασης» προσάξει έτσι.

Οι εργάτες θα έπαιρναν την εξουσία με τη βοήθεια των εξοικωμένων αγροτών, θα απελευθέρωναν όλη την κοινωνία και θα έβρναν μπροστά την εφαρμογή σοσιαλιστικών μέτρων.

Ο Τρότσκι όπως όλοι οι μαρξιστές γνώριζε πολύ καλά ότι η καθυστερημένη Ρωσία δεν μπορούσε να χτίσει μόνη της μια σοσιαλιστική κοινωνία –μια δημοκρατική κοινωνία ισότητας με ανώτερο πολιτιστικό και βιοτικό επίπεδο από του καπιταλισμού. Η Ρώσικη Επανάσταση έγραφε θα είναι η πρώτη πράξη της σοσιαλιστικής επανάστασης στην Ευρώπη.

Ο Τρότσκι εξηγούσε ότι στην ιστορία δρα αυτό που ονόμασε «νόμος της άνησης και συνδυασμένης ανάπτυξης» -χώρες που είχαν μείνει πίσω κεντρισμένες από την εξωτερική πίεση αναγκάζονται να ηγηθούν ολόκληρα στάδια της εξέλιξης, όπως οι Ινδιάνοι έμαθαν να χρίζονται καραμπίνες χωρίς να χρειαστεί πρώτα να εφευρύνουν την πυριτίδα. Με τον ίδιο τρόπο στην Ρωσία είχαμε μια εργατική τάξη συγκεκριμένη στα μεγαλύτερα εργοστάσια της Ευρώπης δίπλα σε αγρότες που δούλευαν ακόμα με ξύλινα αλέτρια.

Όμως, η θεωρία της διαρκούς επανάστασης δεν είναι απλά ένα «σχήμα» που βρίσκει εφαρμογή σε χώρες της περιφέρειας. Στην καρδιά

της έχει την πεποίθηση ότι η εργατική τάξη όταν ξεκινάει να παλεύει ενωμένη σαν τάξη, ανεξάρτητα από την «σημιαία» που θα αρχίσει αυτή την πάλη, πχ ενάντια σε μια δικτατορία, για την ανατροπή μιας κυβέρνησης, τείνει να αμισβητήσει το δικαίωμα των καπιταλιστών να κωνοκίζουν τις μοίρες της κοινωνίας. Είναι η θεωρία που αποκαθιστά το προλεταριάτο στο ρόλο του υποκείμενου της κοινωνικής αλλαγής, της επανάστασης.